

УДК 347(37).340.11

ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ У ФОРМУВАННІ БАЗОВИХ ЦІННОСТЕЙ ЗАХІДНОЇ ПРАВОВОЇ ТРАДИЦІЇ

Г. Федущак-Паславська

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, 79000 Львів, Україна*

У статті йдеться про становлення і розвиток ідей свободи, рівності, справедливості, доцільності, панування права, які визначають західну правову традицію. Також досліджені філософські засади, які сприяли їх формуванню і розвитку. Основна увага зосереджена на періоді античності, звідки виводять генезу означених ідей-цінностей. Особливо розглянуті риси української ментальності, які за більшістю характерних ознак збігаються з європейськими цінностями.

Ключові слова: свобода, рівність, справедливість, панування права, громадянське суспільство, індивідуалізм, західна традиція права, східна традиція права.

Потреба формування нової української правової доктрини актуалізує проблему західноєвропейських правових цінностей. Адже саме тут право розуміють не як сукупність норм, що проголошені в якості закону особою, групою осіб чи навіть представниками народу, а як певну етичну цінність, аксіологічну категорію, що дає оцінку законам. Право – правда, справедливість, істина. Відтак, важливою у західній правовій традиції є вимога панування правового закону.

Західна правова традиція об'єднує спільноти для яких важливими є такі цінності як рівність, свобода, відповідальність, справедливість, гідність особи, примат інтересів особи перед інтересами державної влади, верховенство правового закону та ін. Розвинуте громадянське суспільство тут характеризується горизонтальними зв'язками автономних суб'єктів на відміну від вертикальних зв'язків-залежностей від держави. Органи державної влади наділені компетенцією, яка визначає вузькі параметри їх діяльності, передбачені обсягом повноважень.

Протилежною західній, але такою, на якій ґрунтується праворозуміння певної частини людства, є східна культурна традиція. Базуючись на основах патріархального натурального господарства і пануванні колективних форм власності, передусім, державної та обштинної, східна правова традиція сформувала й інші цінності. Зокрема, йдеться про пріоритет традиції перед законом, нівелювання самоцінності особи, ігнорування її гідності, інтересів індивіда, свободи, рівності людей перед законом. У правовій системі допускається колективна відповідальність, спостерігається сакралізація влади, відсутня публічність, місце закону як джерела права, займає традиція, а рівність замінена ієрархічною підпорядкованістю тощо. Такі характеристики права власності як повнота, необмеженість, незалежність тут не є визначальними. Держава може втручатися у сферу панування власника як легально, так і нелегально. Тоді як західна правова традиція, називаючи право власності найповнішим правом, гарантує власникові можливість володіти, користуватися і розпоряджатися своїм майном без втручання інших осіб у сферу панування власника.

Як наслідок, для східного типу культури не притаманний розвиток таких ідей, як особиста свобода особи, права людини, рівність, демократія, багатопартійність, поділ влади, верховенство права тощо.

Західна і східна – різні цивілізації, які тому мають і різні цінності. Зазначені цінності самі формуються і одночасно, проявляються в процесі становлення цілих спільнот, перш за все націй. Сформований під впливом геополітичних, історичних, побутових, родинно-традиційних чинників, «національний характер» [3, с. 48] (ментальність, архетип) має властивість передаватися з покоління в покоління, впливати на праворозуміння, а відтак, на специфіку правової системи та її складових елементів, визначає поведінку індивіда. Відповідні особливості ментальності є, звичайно, і в українців.

Враховуючи основні компоненти ментальності українців, у цьому дослідженні спробуємо виявити філософські засади формування і розвитку основних цінностей, притаманних європейській (західній) цивілізації. Відтак, належить виконати такі завдання:

- визначити чинники, які впливали на формування української ментальності;
- виділити характерні риси української ментальності;
- встановити філософські засади формування та розвитку уявлень про свободу, рівність, справедливість, панування права та ін. в античний період та в наступні епохи розвитку правових учень.

Український архетип формувався тисячоліттями під впливом певних чинників, які, у свою чергу, вплинули на його відповідні характеристики. О. Кульчицький наголошує на ролі домінуючих соціальних верств, які дають свій образ цілому. В Україні це козаки, непримиримі і безжальні до ворогів і чесні та самовіддані у ставленні до друзів і Вітчизни. Козаччина породила рішучість, волелюбність. Дослідник підкреслює, що ці риси дістають найяскравіший прояв у екстремальних умовах [3, с. 48–57].

Геополітичне розташування Української держави між Сходом і Заходом, де завжди існувала загроза смерті, різні випадковості і терпіння спричинило вироблення двох видів реакції мешканців цієї смуги: 1) авантюрно-козацького життєвого стилю; та 2) стилю притаєного існування, що ним рятувалися від загибелі наші предки [3, с. 48–57].

Ще одним вагомим чинником є традиційна структура української родини, де батько мало займається вихованням дитини, але є особою, яка прикликає до послуху, шляхом примусу. Така роль батька сприяла формуванню негативного ставлення до влади, до авторитету і навіть розвивала певні анархічні тенденції [5, с. 90].

Так само й історичні обставини, а саме століття перебування під деспотичним режимом сприяли тому, що для українців чужі форми співжиття, передумовою яких є підпорядкування волі вищого.

Особливістю духовного світу особистості українця є егалітарне розуміння свободи, яку розуміють як рівність. Заглиблення у внутрішній світ, висока оцінка особистості породили повагу до гідності особи та почуття власної гідності. Традиційно в свідомості українця на першому місці стоїть людина. І тому формула «особа для держави» є для нього незрозумілою.

Оскільки західна культурна традиція бере початок в античності, зокрема у грецькій філософії та римській правовій думці, то питання про її становлення належить розпочати саме з тих часів.

Антична Греція виробила багато філософських понять, які стали основою європейської цивілізації. Саме в Греції особа вперше виділена із суспільства, тут визначене її правове становище. Але процес розвитку цієї ідеї був доволі тривалим. Так за концепцією Аристотеля людина – витвір суспільства. Відтак, на його думку, держава необхідна людині для повного розвитку сил, а отже і для щастя.

Загалом античні мислителі Платон і Аристотель вважали, що особа має служити державі. У відомого грецького філософа Епікура, виходячи з положення, що особа знаходить своє щастя в собі самій, – навпаки – держава має служити особі. Відповідно до філософії стоїків, людина не є витвором суспільства, держави як це було в Аристотеля.

Стоїки також виходили з того, що людина повинна жити у згоді з природою. Під впливом стоїцизму у систему цінностей античної Греції, потім давнього Риму, було включене уявлення про природне право, яке є вічним, найвищим, загальним правом, що управляє всім Космосом. Воно єдине для всіх часів і народів. Це природне право є зібранням узгоджених з природою світу наказів Розуму [7, s. 19].

Норми співжиття у суспільстві стоїки ототожнювали із законами природи. За цими законами людина, як істота суспільна, повинна підпорядковуватися інтересам загалу, суспільства в цілому, держави. Однак, людина зобов'язана не дозволяти представникам цілого, які посягають на людську гідність, спотворювати людські відносини. Тобто, у вченні стоїків виникає поняття громадянського обов'язку, який вимагає боротися з тиранією, відновлювати справедливі закони і підпорядковуватися їм.

Виділення прав, які належать особі привело до розмежування сфери індивідуального інтересу від сфери інтересу загалу, якому деякий час віддавали перевагу у суспільному житті.

Згодом, під впливом того ж таки стоїцизму, котрий вважається філософією епохи еллінізму (IV–II ст. до н.е.), і зокрема його ідеї індивідуалізму в розумінні зацікавлення особою, її місцем серед загалу, правилами її поведінки, у грецькому праві врешті змінився погляд на тему взаємовідносин між особою і загалом. Примат суспільного інтересу змінився на уявлення про рівність особи і загалу. Проте саме римське право почало розглядати особу як суб'єкта права, його норми були спрямовані на захист інтересів індивідуального господаря – власника.

У зв'язку з виділенням особи із загалу у Греції виникають поняття рівності всіх перед законом, рівноправності при доступі до політичного життя, рівності у реалізації свободи слова і свободи дискусії та ін. Таким чином, ідеї свободи і рівності були базовими для античної Греції, де за філософією Аристотеля державу розуміли як об'єднання подібних один до одного людей, отже людей рівноправних. Загалом, рівність, свобода і панування права – основні ознаки, притаманні грецькій демократії і характеризують демократію як явище.

Хоч в реаліях Середньовіччя кожна людина мала своє місце і відповідний йому правовий статус, християнство, засуджуючи поневолення, запропонувало ідею рівності, створених Богом людей, перед їх Творцем. Християнство також поновому визначило становище особи. Тепер держава у ставленні до людини не повинна виходити із наданих їй привілеїв чи із її заслуг. Християнська ідеологія вважає, що держава повинна визнавати гідність особи, надавати їй відповідні цьому становищу права, при цьому не зважаючи на її місце в державі. Це надавало новій державі здатності приймати до свого національного середовища все людське [6, с. 143–150].

Якщо ще християнство запропонувало ідею рівності всіх людей перед Богом, період Середньовіччя кожна людина вже має свій відповідний правовий статус, то в Новий час – всі люди рівні як суб'єкти права.

Свобода має багато проявів у різних сферах. Зокрема, йдеться про свободу вибору, яка означає, що особа не вчинятиме протизаконно, навіть при можливості це робити. А вчинивши протизаконно, нестиме за це відповідальність. Окремо

розкривається розуміння особистої свободи, яка матеріально забезпечує автономію особи. Приватна власність абсолютно необхідна для свободи особи. Будучи власником, індивід очікує охорони і захисту своїх інтересів органами державної влади. А державна влада, реалізуючи належні їй функції і повноваження, розраховує на такого громадянина-власника, який не може бути байдужим до державних і суспільних справ.

Із такою цінністю як свобода тісно пов'язане почуття власної гідності особи. Реалізовані на практиці десятками, а може й кількома сотнями років названі цінності породжують атмосферу взаємної відповідальності та, врешті довіри, у суспільстві. Адже відповідальне ставлення до своїх обов'язків, тобто до людей, які так само хочуть свободи і розраховують на відповідальне ставлення до виконання кожним своїх обов'язків, і породжує взаємне довір'я, атмосферу довіри у суспільстві загалом. Власне, довір'я – ще одна базова ознака європейської цивілізації, яка забезпечує комфортні умови існування індивіда у суспільстві.

Ідея панування права у давній Греції розумілася як таке становище, коли кожен підпорядковується правовим нормам, встановленим Народними зборами (зібранням народу). У свою чергу, в основі цієї ідеї лежало почуття законності, згідно з яким джерелом права є акти законодавства, тобто акти, видані зібранням народу. В античній Греції наголошувалося, що згідно з принципом панування права вільні люди підпорядковуються лише закону. Виключно за цих умов пануватиме право.

Щоправда, в епоху еллінізму певних змін зазнали різні сфери, в тому числі і право. Місце першості, яке до того займало право волевстановлене (тобто, законодавство Народних зборів), посіло звичаєве право. Це було спричинене потребою регулювати відносини між різними етнічними групами та народностями.

В архаїчному Римі законом визнавали правові норми, санкціоновані народом, норми, які приймали із клятвою всіх громадян підпорядковуватися прийнятим нормам. Разом з тим, римські юристи виокремлювали право як сукупність приписів природи і людини. Тобто, у правовій думці архаїчного Риму існувало розмежування таких юридичних понять як право (*ius*) і закон (*lex*). У той час закон розуміли як наказ народу, котрий санкціонує право, надає йому юридичної сили.

У період ранньої республіки (V ст. – 60-ті рр. III ст. до н.е.) суперечності між *ius*, в значенні сукупності окремих прав окремих родів, та *lex* як наказу народу, що зрівнює всіх, нівелюючи окремі права, загострюються. Значний внесок у розв'язання цієї суперечності між *ius* і *lex*, між окремим і загальним, зробив Закон XII таблиць [8], який встановивши верховенство закону над звичаєм, за відомим висловом Тіта Лівія, «зрівняв у правах всіх – і кращих і гірших». З того часу право квіритів ототожнюють із нормами Закону XII таблиць, тобто його визнають правом всіх римських громадян (*ius civile*).

Із прийняттям Закону XII таблиць виникає правова рівність громадян, які належать до однієї общини, що передбачало право вільно розпоряджатися своїм майном. Закріплення рівноправності римських громадян, у свою чергу, посприяло зростанню ролі закону порівняно з іншими джерелами права. Таким чином, уявлення про пріоритет закону перед іншими джерелами права, яке закріпилося у правовій системі давнього Риму ще в архаїчний період, залишається характерним і для класичного та посткласичного періодів. Більше того, ця ідея – одна із тих, що сьогодні також ідентифікує традицію права як західну.

У Законі XII таблиць зібранні норм права архаїчного періоду, зафіксовані принципи, які мали важливе значення для розвитку правової системи давнього Риму, а далі і системи континентального права. Йдеться, перш за все, про визнання

законом волі народу. По-друге, про право апеляції до народу; по-третє про основи свободи особи; по-четверте, про принцип рівності громадян перед законом; по-п'яте, про визнання публічної і приватної власності та володіння.

Уявлення про закон як про справедливість є важливою характеристикою європейської правової думки. У свою чергу поняття справедливості було сформульовано ще давньогрецьким філософом Сократом, розвинуте Платоном та сприйняте стоїками. На відміну від софістів, які розуміли право як інструмент влади, як вираз волі пануючих, Платон говорив про право як абсолютну цінність, що виражає ідею об'єктивного етичного устрою, ототожненого з поняттям справедливості. Тобто, право і справедливість у Платона співпадають. Видані владою правила поведінки є тим справедливіші, чим більше вони уособлюють ці об'єктивні цінності.

Античні мислителі, філософські ідеї яких і сьогодні залишаються основою формування європейських цінностей, наголошували на тому, що несправедливий закон – не є, що у випадку, якщо закон стає несправедливим, то справедливість стає законом. Античні правові системи також виробили механізм легального невиконання несправедливого закону в кожній конкретній життєвій ситуації (казусі). Яскравим підтвердженням цьому є конструкція Публіціанського позову в правовій системі давнього Риму.

Але ще раніше давньогрецька філософська думка із протиставлення Аристотелем понять справедливості як узгодженості з правом, та доцільності, поступово сформувала ідею доцільності. Виходячи із софістського та аристотелівського твердження, що буква закону є лише загальним розпорядженням, загальною формулою, робили висновок, що її практична реалізація може і не узгоджуватися з відчуттям доцільності. Відтак, застосування норми права в кожному конкретному випадку вимагає врахування часу, місця та інших обставин. Доцільність дозволяє і навіть наказує відступати від букви закону там, де його суворе дотримання може завдати кривди, тобто, є несправедливим. Таке уявлення стало основним принципом для оцінки закону на предмет його справедливості.

На основі цих міркувань у Римі виникла ідея – принцип *aequitas* як уявлення про добро і справедливість, яке дозволяє і навіть вимагає відступати від вимог формального права, якщо це право не відповідає уявленням про добро і справедливість. М. Бартошек у своїй праці по систематизації термінів і персоналій римського права називає *aequitas* принципом тлумачення і творення римського права, відправною точкою функціонування якого є формальна рівність громадян перед законом. За словами дослідника творчий характер принципу проявлявся лише у випадках, коли було необхідно розв'язати суперечність між усталеним застосуванням права і конкретним, не стандартним випадком [1, с. 26–27].

Для європейської цивілізації характерне також відповідне уявлення про виникнення і розвиток права про його місце і значення у правовій системі. Якщо на початковому етапі цього процесу право сприймалося як Божий дар, то згодом право розуміють як організм, що росте і свідомо розвивається людьми протягом століть, характеризується наступністю. Тобто, право отримує смисл і авторитет від попередньої історії того народу, якому воно належить, від звичаїв того народу, від його історичних цінностей, від прецедентів. Оскільки людський закон походить від розуму і совісті, то його виконання покладається на розум і совість. Право розвивається, шляхом тлумачення минулого для задоволення потреб сьогодення і майбутнього. Юридична думка впливає на правові інститути: вона аналізує і систематизує право, виступаючи як чинник, за допомогою якого можна створювати інші правові категорії [2, с. 25–27].

Історичність права пов'язана з усвідомленням його пріоритету перед політичною владою. Відтак, у свідомості європейців існує неприйняття ідеї сакралізації влади, що приводить до розуміння ролі представників влади виключно як слуг, пізніше – службовців, найнятих для виконання відповідних визначених функцій і повноважень.

Розглядаючи взаємовідносини між владою і законом відомий англійський юрист XIII ст. Генріх Брактон писав, що «закон робить короля» і, що Англія живе «не під владою людини, а під владою Бога і закону» [2, с. 11]. Отож, закон – ще один чинник, який визначає місце і роль влади у суспільстві, обмежує її. Ця ідея знайшла своє відображення у теорії поділу влади як Дж. Лока так і Ш.-Л. Монтеск'є, які наголошуючи на рівності і незалежності кожної із гілок влади, твердили про верховенство закону.

Звідси походить ідея відкритості владної діяльності, ідея контролю з боку суспільства за діяльністю кожної з гілок влади і влади загалом. У законодавстві передбачені підстави і механізми оновлення легальності (законності) влади, шляхом виборів.

Закономірності історичного розвитку полягають у тому, що від ідеї до її втілення проходить значний проміжок часу; розвиток сприяє руху по спіралі, при якому з кожним новим витком відкинуті чи забуті раніше ідеї, набувши нових рис, розвиваються на вищому рівні з врахуванням нових суспільно-політичних обставин. Зокрема ідеї рівності і свободи як базові для інших похідних ідей західної традиції права продовжували свій розвиток у концепціях мислителів Нового часу. Багато з них саме у цей період дістали законодавче закріплення. Зокрема Декларація прав людини і громадянина (1789 р.) визначила, «метою будь-якого політичного союзу є охорона природних невідчужуваних прав людини, а тими правами є: свобода, власність, опір насильству». Таким чином, ідея, згідно з якою людина від природи наділена правами і свободами та ідея, відповідно до якої держава є об'єднанням вільних і рівних індивідів, закріплені у законодавчих актах багатьох європейських держав, є основою розвитку європейської цивілізації.

Якщо розуміння того, що кожна людина має своє місце і свій відповідний правовий статус з'являється ще в епоху Середньовіччя, Новий час відновлює римську ідею рівності людей як суб'єктів права. Однак, перепорою до реалізації цієї ідеї довгий час залишаються станові привілеї. А з прийняттям Декларації незалежності США (1776 р.), що проголосила рівність людей від народження, деякі чинники, які все ще суперечать ідеї рівності (зокрема, статеві, расові дискримінації, майнова нерівність) продовжують існувати.

У Новий час свобода – основа повноцінного буття людини, суспільства і держави. Свобода індивіда може обмежуватися суспільством чи державою тільки в інтересах суспільства, свободи чи інтересів суспільства. Кожна людина має права і свободи. Якщо у Середньовіччі робиться акцент на тому, що вона – Боже створіння, то в Новий час – істота розумна, соціальна. Звідси права людини, які вона має від природи. Оскільки держава є об'єднанням вільних і рівних індивідів, то держава не може мати своїх інтересів, які б суперечили інтересам суспільства. Держава виникає шляхом угоди про спільне життя заради забезпечення кращого життя.

Таким чином, кожна людина має право на управління державою та на врахування її інтересів. Юридичний світогляд, що стає панівним у Новий час, зміст права і держави виводить із природи людини, її розуму та досвіду.

Оскільки суспільство, держава – механічна сукупність індивідів, пов'язаних між собою договором, реалізація якого гарантована нормами права, то право є основою, зв'язком суспільства, воно в змозі вирішити всі проблеми у суспільстві.

Ця ідея відображена у гаслі Просвітництва про заміну правління людей правлінням законів. Держава стає гарантом права.

Кодифікаційні роботи у Європі започаткували новий етап в розвитку ідей Нового часу. Передусім, у XIX ст. активізується розвиток ідей позитивного права. Правом визнають норми, виражені в письмовій формі і забезпечені державним примусом. В той час ідеї природного права, залишаючись філософськими ідеями, не мають обов'язкової сили.

Для першої половини XX ст. характерна криза ідеї права. Право не змогло захистити особу і людство загалом. Відтак, здобутки ліберальної думки Старого світу у XX–XXI ст. зазнають кризи. Не зважаючи на те, що після Першої світової війни розпалися три імперії, які домінували в Європі, поневолюючи всі слов'янські народи: Російська, Австро-Угорська та Османська, загальнолюдські цінності так і не утвердилися. Українська письменниця і культуролог О. Пахльовська пишучи про європейські цінності та цивілізаційний вибір України у своїй статті «Ното Eugoraeus» зазначає, що упродовж «століття зла» (як його назвав французький історик і політолог Ален Безансон) Європа переживала гуманітарну катастрофу і драматичні поділи на антагоністичні блоки. В «Ялтинській Європі» 1945-го давня опозиція Заходу як демократії і Сходу як тиранії оновилися й актуалізувалися [4, с. 28–31].

Прийняття Загальної декларації прав людини (10 грудня 1948 р.), що була узагальненням ідей Нового часу, закріпивши ідеологію подальшого розвитку людського суспільства, стало черговим етапом у процесі розвитку основних складових ідей європейської правової традиції.

Із здобуттям незалежності в Україні та інших державах, які відновилися в результаті розпаду СРСР, відновилися і спроби повернути в державно – правову практику основоположні для Нового часу ідеї. Конституція України (1996 р.) закріпила цілий ряд демократичних принципів формування та реалізації державної влади, захисту прав і свобод людини тощо.

Водночас, на карті світу і сьогодні продовжують існувати держави, в практиці яких втілюються антиправові ідеї, що заперечують право як справедливість і право як основний регулятор відносин у суспільстві. Боротьба за утвердження цих ідей триває в Україні та й в світі і нині.

Чинниками, які впливали на формування української ментальності є домінуючі соціальні верстви, структура української родини, геополітичне розташування України та історичні обставини. Як наслідок, українцям, як і іншим європейцям, притаманні вільнолюбство, індивідуалізм, відповідальність, почуття власної гідності, повага до гідності інших людей, прихильність до правди, справедливості і свободи.

Основні ідеї-цінності, які визначають західну правову традицію, зародилися в античній Греції, протягом тривалого часу вони модифікувалися, але і сьогодні свобода, справедливість, рівність перед законом, індивідуалізм, високе значення права продовжують ідентифікувати західну цивілізацію.

Список використаної літератури

1. *Бартошек М.* Римское право: понятия, термины, определения / М. Бартошек ; пер. с чешск. – М. : Юрид. лит. – 1989.
2. *Берман Г. Дж.* Западная традиция права: эпоха формирования / Г. Дж. Берман ; пер. с англ. – 2-е изд. – М. : Изд-во МГУ : Издательская группа ИНФРА-М – НОРМА. – 1998.
3. *Кульчицький О.* Світовідчуження українця / О. Кульчицький. – К. : Українська душа, 1992.

4. Пахльовська О. Номо Euroræus / О. Пахльовська // Український тиждень. – 2013. – № 43. – С. 28–31.
5. Цимбалістий Б. Родина і душа народу / Б. Цимбалістий. – К. : Українська душа, 1992.
6. Юркевич П. Історія філософії права. Філософія права. Філософський щоденник / П. Юркевич. – К. : Ред. журналу «Український світ». – 2005.
7. Sojka-Zielinska K. Historia prawa / K. Sojka-Zielinska. – Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1986.
8. Zabloccy Maria i Jan. Ustawa XII Tablic. Tekst – Tłumaczenie – Objasnienia // Maria i Jan Zabloccy. –Warszawa : Liber. – 2000.

ФИЛОСОФСКИЕ ПРИНЦИПЫ В ФОРМИРОВАНИИ БАЗОВЫХ ЦЕННОСТЕЙ ЗАПАДНОЙ ПРАВОВОЙ ТРАДИЦИИ

А. Федущак-Паславская

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
ул. Университетская, 1, 79000 Львов, Украина*

В статье речь идет о становлении и развитии идей свободы, равенства, справедливости, целесообразности, господство права, определяющие западную правовую традицию. Также здесь исследованы философские основания, способствовавшие их формированию. Основное внимание сосредоточено на периоде античности, откуда выводят генезис этих идей-ценностей. Отдельно рассмотрены черты украинской ментальности, которые по большинству характерных признаков совпадают с европейскими ценностями.

Ключевые слова: свобода, равенство, справедливость, господство права, гражданское общество, индивидуализм, западная традиция права, восточная традиция права.

PHILOSOPHICAL PRINCIPLES ARE IN FORMING OF BASE VALUES OF WESTERN LEGAL TRADITION

H. Feduschak-Paslavska

*Ivan Franko National University of Lviv
Universytetska Str., 1, UA – 79000 Lviv, Ukraine*

In this article we are talking about the formation and development of the ideas of freedom, equality, justice and expediency, the rule of law, defining the western legal tradition. The philosophical foundations that have contributed to their formation are also explored. The article also focuses on the period of antiquity, from which we deduce the genesis of these ideas-values. Features of the Ukrainian mentality which coincide with European values are considered separately.

Key words: freedom, equality, justice, the rule of law, civil society, individualism, the Western tradition of law, the Eastern tradition of law.

*Стаття: надійшла до редакції 10.11.2014
прийнята до друку 20.11.2014*